

STUDENT VYSOKÉ ŠKOLY JAKO MENTOR A TUTOR

Markéta Elblová

Kdo ti podivní mentoři a tutoři vlastně jsou? Mohou jimi být studenti? Jsou u nás takoví?

Úvodem můžeme říci, že studentů a dalších mladých lidí, kteří pracují dobrovolně s dětmi a mládeží, není v našem státě málo. Jsme zvyklí nazývat je různě: instruktor, vedoucí, vychovatel, asistent, lektor, ale i pomocník, opatrovník, průvodce, společník, kamarád atd. Podle jakých kritérií bychom mohli mezi nimi najít mentora nebo tutora?

Mentor

V obecném smyslu je mentor¹⁾ ten, kdo pravidelně pracuje s jedním dítětem nebo dospívajícím (výjimečně i s malou skupinou) ve volném čase. Nezáleží na tom, zda jejich vzájemná spolupráce probíhá pod hlavičkou nějaké zprostředkující organizace²⁾ či nikoliv.

Mentor, jehož roli může student vysoké školy dobře sehrát, vstupuje do vzájemného vztahu s dítětem (dospívajícím) za účelem řešení jeho současných nebo i déletrvajících problémů. Student, jako podpůrná osoba, může vstoupit do aktuální životní situace dítěte, která je nějakým způsobem krizová nebo zátěžová. Vzájemný vztah dítěte a mentora a jejich společná činnost se může stát účinnou prevencí sociálně patologického chování, které by se jako důsledek špatné sociální adaptace mohlo u dítěte projevit. Student aktivně podporuje v dítěti to, v čem třeba jen nepatrně vyniká, a snaží se tak najít a rozvíjet jeho kvality. Mentor může po-

moci dítěti problémy zvládnout, prodrat se jimi a nakonec z nich i těžit.

V intenzivním vzájemném vztahu, kdy student je pro dítě rovnocenným, byť zkušenějším partnerem, má dítě možnost zažít pocit blízkosti, přijetí i pocit vlastní hodnoty. Zainteresováním na společné činnosti se učí zodpovědnosti.

V čem společná činnost mentora a dítěte spočívá? Co všechno spolu mohou dělat? Vše záleží na vzájemné dohodě: *mohou sportovat, navštěvovat kulturní nebo sportovní akce, chodit do přírody, nebo zůstat doma, hrát třeba na kytaru, poslouchat hudbu, pracovat na PC, lepit letadla, vařit nebo si jen povídat. Mohou se ale také věnovat systematicky některému školnímu předmětu, pokud v něm dítě nějakou pomoc potřebuje.* Cílem není zvyšování výkonů dítěte, ale spíše to, aby zažilo pocit seberealizace a pohodu.

Jako mentoři pracují studenti s dětmi a dospívajícími, kteří se dostali do konfliktu se zákonem, s těmi, kteří užívají psychotropní látky, nechodí do školy nebo jsou krátce po pobytu ve výchovném ústavu. I když rodina poskytne dítěti zázemí a podporu, mentor jako nezávislý partner může v mnohém pomoci. V mentorském vztahu je důležité nechat dítě rozhodnout, co podnikne, společně jeho rozhodnutí zvážit a zkorrigovat tak, aby bylo vzhledem k silám dítěte reálné. Pomoci dítěti najít takový způsob trávení volného času, který by je naplňoval. Mládež potřebuje někoho, kdo by ji alternativní zájmové aktivity nejen nabídl, ale i s ní prožíval.

Konkrétním příkladem mentora je student filozofické fakulty oboru pedagogika, který jednou týdně tráví hodinu času s žáky 6. třídy. Spolu se věnují některým vyučovacím předmětům. Dívka s historií *propadlika* se ve škole příliš neprojevuje, je tichá, nejeví o nic zájem. Mentorskou pomoc jí nabídl na základě výsledků depistáže dětí s nízkým sebehodnocením školní psycholog. Student s ní pracuje jejím tempem. Povzbuzuje ji. Vede ji k tomu, aby si kladla cíle, zprvu jen malé, kterých chce v rámci vyučovacího předmětu dosáhnout. Učí ji cíle formulovat a podporuje ji v jejich dosažení. Zkrátka mentor nevyučuje ani nedoučuje, ale snaží se, aby se ona sama zdokonalila ve schopnosti učit se a zažila pocit úspěchu. Pomáhá jí najít učební styl, který je jí vlastní.

Slovo mentor má v českém jazyce bohužel jiné konotace než v jazyce anglickém. Mentorovat je u nás zakotveno jako poučovat, dirigovat, kázat o mravech. Proto, a nejen proto by bylo záslužné najít český ekvivalent ke slovu mentor. Zatím nejpříznivěji se nám jeví slovo průvodce.

Tutor

Tutor¹⁾ je v širším smyslu vychovatel, soukromý učitel, konzultant, poručník, školitel; ten, který vychovává, učí, pobízí. Vysokoškolský tutor (původní význam termínu) vede přípravu studentů v malých skupinách nebo individuálně v průběhu studia, zpravidla po delší časové období, někdy po celou dobu studia na jedné škole. Tutor tudíž na rozdíl od mentora vede žáky nebo studenty k sebezdokonalení v určité akademické oblasti. Předává jim své zkušenosti a vědomosti. V tutorství nejde primárně o zvýšení sebevědomí a zpevnění sebepojetí dítěte. Cílem je naučit dítě něco nového, probudit v něm hlubší zájem o určitou věc. Tutor a žáci se spolu zabývají např. fyzikou. Základní předpokladem je zájem o fyziku na

obou stranách. Zejména tutor by měl mít fyziku rád, zajímat se o ni a mít konkrétní nápady jak si v ní pohrát. Tutor skrze svůj nehraný zájem může motivovat žáky k učení. Student, který chce obstát v roli tutora, může - ale nemusí - být studentem fyziky, důležitější roli hraje jeho entuziasmus při práci s dětmi, opravdový zájem a chuť poznávat. V dětech, které mají o něco zájem, může rozvíjet to, co se naučily ve škole. V rámci vyučování musí učitel naučit všechny alespoň základům. Většinou nemá čas věnovat se žákům, které samotný předmět zajímá (zdaleka to nemusí být jen jedničkáři). Učitel může tutora dětem doporučit a spolupracovat s ním.

Za tutorů můžeme považovat i studenty psychologie a sociologie, kteří na základních a středních školách vedou program „Výchovy k partnerství a rodičovství“.⁴⁾ Program je systematicky rozpracován od prvního ročníku. Student navštíví každou třídu průměrně pětkrát do roka. Nejenže předává dětem informace týkající se rodiny, partnerství, sexuality, ale prostřednictvím metod skupinové interakce vede žáky k prožitkovému vstupu do jednotlivých témat a k reflexi vlastních zkušeností. Pro práci studentů v rámci tohoto projektu, ale i pro jiný typ tutorské činnosti je nutná určitá příprava, výcvik. Ať již je příprava v rámci studia či nikoliv, investuje student svou účastí do svých osobnostních i profesionálních kvalit.

Do třetice tutorem může být třeba studentka fakulty sociálních věd, která bydlí v domě s lidmi romské národnosti. Pravidelně pracuje se skupinou prvňáčků (Romů) za účelem zdokonalení jejich mluvené češtiny. Motivuje děti tím, že se od nich na oplátku učí romsky.

Nová sociální role

Zdá se, že role mentora a tutora je bezpochyby něčím odlišná od role učitele

nebo rodiče. Významným činitelem je věk studenta. Vzhledem k rodičům a učitelům je student k dítěti a dospívajícímu blíže. Student vstupuje do vztahu s dítětem nezatížen předchozí zkušeností. Nemá dítě nijak onálepkováno. Nemá žádné (nebo skoro žádné) předem vytvořené představy o tom, jaké by dítě mělo být. Nemá tudíž tendenci tyto představy naplnit a tlačit tak dítě určitým směrem. Dítě ke studentovi nemá takové závazky jako k rodičům a učitelům, necenzuruje tolik svůj spontánní projev, nesnaží se jevit tak, jak je od něj očekáváno. Student není přímou autoritou, ale přesto je zainteresován na rozvoji dítěte. Mentorská a tutorská práce je z hlediska stanovených cíl mnohem více volnější než práce učitelská. I toto má pro objasnění roli velký význam. Dítě potřebuje zažít jak přístup přísnější, pevnější, kde rodič, učitel nebo jiná osoba je pro ně autoritou a určuje hranice, tak přístup volnější, kdy mentor, tutor nebo starší kamarád pro něj vystupují v roli relativně dostupného identifikačního vzoru. Vzácně je nositelem obou těchto rolí jedna osoba. Ve skutečnosti je těžké oba tyto přístupy ve vztahu k dítěti spojit.

V minulosti bychom na místě mentorů a tutorů mohli najít prarodiče, tety, strýce, starší sourozence, kněze, paní učitelovou nebo kmotra.

Mentorství a tutorství je náročná práce, ale i zábava. Protiváhou vloženého času bez nároku na finanční ohodnocení je kromě zdokonalení se v profesionálních dovednostech (pro studenty humanitních oborů to může znamenat trénink komunikativních dovedností, rozvíjení schopnosti řešit problémy, schopnosti empatie, rozšíření obzoru a orientace v současné společnosti, praktický náhled některých otázek, které mohou, ale nemusí, být předmětem jejich studia) také pocit naplnění z existence blízkého lidského vztahu, jehož hodnota nabývá v dnešní

odosobnělé společnosti stále většího a většího významu. Zde je nutné říct, že se mezi studenty mohou najít i tací, kteří ochotně nasadí masku mentora nebo tutora proto, aby nemuseli pracovat sami na sobě. V tendenci „pomáhat“ a „vést“, kterou spatřujeme u některých mladých lidí, je velké nebezpečí falešného samaritánství. Vlastní nezralost promítají do svých světců a v mnohém je spíše brzdí, než aby je vedli k větší zralosti. S tímto úskalím mentorství a tutorství je potřeba počítat již při přípravě studentů na tuto práci.

I když dnes je otázka využití studentů vysokých škol v mentorské a tutorské práci s dětmi a dospívajícími ve školství problémem x-tého řádu, rozvoj této problematiky a rozšíření mentorství a tutorství můžeme očekávat v budoucnosti. Lze pak uvažovat o založení koordinačního centra, které by školy, rodiny a studenty kontaktovalo.

Otázkou zůstává ohodnocení studentů za tuto práci. V úvahu připadá bodové či kreditní ohodnocení v rámci studia. I to by přispělo k tomu, aby se mentorská a tutorská činnost stala věcí prestiže studenta, jako jedna z forem účasti ve věcech obecných.

Poznámky a literatura:

¹⁾ MENTÓR - v řecké báji jméno přítele *Odyssea*, který když táhl do Tróje, svěřil mu svou domácnost a výchovu svého syna *Télemacha*, řka: „Nauč ho všemu tomu, co umíš ty sám.“ *Odtud je odvozeno mentor jako rádce, pěstoun*. Ottův slovník naučný. XVII díl. Praha, J. Otto 1901.

²⁾ U nás např. LATA, YMCA, Big brothers, big sisters.

³⁾ PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha, Portál 1995.

⁴⁾ ŠULOVÁ, L.: *Výchova k manželství a rodičovství*. Praha, Grada 1996.